

VESTITORUL

ORGAN AL EPARHIEI ROMÂNE UNITE DE ORADEA ȘI REVISTĂ DE CULTURĂ RELIGIOASĂ

Redacția : Strada Academiei No. 6. Administrația : Parcul Ștefan cel Mare No. 8.	Apare la 1 și la 15 a fiecărei luni	Abonament : Exemplarul 5 Lei Pe un an 200 Lei
---	--	--

Zece ani de stăpânire românească.

M. S. REGELE MIHAI I.

101

Din zile grele.

În cele mai critice zile ale împărăției Habsburgilor din 1848, Românii, răzimați pe promisiunea împăratului, că va chibzui amănunțit toate dorințele „fidelei națiuni române” și că le va da o „constituție organică potrivită cu trebuințele adevărate ale acestui popor”, — sub conducerea prefectilor, tribunilor, centurionilor și în frunte cu „Craiu munților”, Avram Iancu, au alergat să apere pe cel mai mincinos stăpân, care s'a pomenit vr'odată în istorie. După învingere, ca întotdeauna, Viena nu și-a ținut făgăduielile nici de data asta. Fruntașii români au fost supuși celor mai nerușinoase persecuțiuni; iar Craiu munților, care din dragoste pentru neamul cu care și pentru care a luptat, cu scări a respins decorațiile și bacșișul murdar ce i se oferea, a fost batjocorit, palmuit și pus în lanțuri ca și un Cristos de către acela pe care l-a salvat ajutându-i să înfrângă cu armele pe cei care-i voiau perirea. Avram Iancu, eroul legendar al luptelor naționale din Ardeal, întunecându-i-se mintea în urma durerilor sufletești cauzate de cel mai perfid împărat, până la sfârșitul vieții în 1872, cutreeră Ardealul cântând din fluer. Trecând odată împăratul prin Ardeal și exprimându-și dorința să l vadă pe Iancu, acesta răspunse: „Ce-ar putea să spună un nebun ca mine unui mincinos ca el?”

Tragedia lui Avram Iancu este culmea tragediei sufletești a unui neam asuprit, batjocorit și înșelat de cei ce l stăpâneau. Austria nu vedeă cu ochi buni ținuta demnă și hotărâta a Românilor, cari nu se promiteau stâlpi trainici ai nelegiuitului imperiu. Evenimentele ce se petreceau la frații lor din vecini îi făceau să fie suspecti. Simpatia Românilor din Ardeal față de infiriparea noului stat național român de peste Carpați, eră o prevestire rea pentru stăpânii dela Viena, cărora începuse să le meargă prost pe urma multelor înfrângeri față de Italia și Prusia. De aceea Austria, pentru a-și salva situația în interior, recurse la vechea-i politică: „Divide et impera”. Cedă pretențiunilor de dominațiune ale Ungurilor și, pentru asigurarea egemoniei sale, îi întări pe acestia jertfindu-le națiunile impilate din împărăție: Români, Sârbi, Croați, Slovaci și Ruteni. Transilvania fu înglobată noului stat ungar; iar Ungurii, mai puțin fiind ca jumătate din populația Ungariei, luară stăpânirea încercând să realizeze prin violență *statul unitar național maghiar*, cum denumeau ei cel mai deșirat conglomerat de popoare: Ungaria dinainte de marea războiu al popoarelor din 1914—18.

Văzându-se stăpâni pe situație călăii Românilor, puși de împăratul Franz Iosif în semn de cea mai scârboasă nerecunoștință, au început lupta de exterminare în contra Românilor pe toate căile și cu toate mijloacele iscodite de furia de veacuri. Bietele școli românești fură închise fără nici o motivare justă și omenească; închisorile se deschideau largi și întunecoase pentru conducătorii poporului și pentru toți aceia, cari cutezau să arate că ei sunt Români. Deci însuși faptul că s'au născut

Români, era un cap de acuză pentru ca să fie prigoșiți, batjocoriți, considerați lăpădătură. În schimb, ca și o sfidare a celei mai elementare justiții omenești, din sudoarea acestui popor urgisit ridicau școli și instituții mărețe menite să stărpească sentimentul național, care deja încolțise adânc prin frecările și desamăgiriile de până aci; iar de altă parte deschideau largi părțile trădătorilor, transfugilor și renegaților, cari în schimbul unor situații ademenitoare să și vânda neamul ca Iuda pe Cristos. Au fost unii și de acestia rățăciți.

Ura diabolică împotriva Românilor ardeleni eră mereu agitată de amenințarea ce li se părea că le trimite existența tinărului stat cu adevărat *unitar și național român* de peste Carpați. Acesta progresă și să întărească înălțându-se în glorie câștigată prin vitejia probată în focul războiului ruso-turc din 1877—8. Gândul, că odată biruitorii lui Osman dela Plevna vor muta hotarele, care despart pe frații de acelaș sânge și îi vor uni într'un mare stat național, îi urmărea ca o fantomă botezată de ei: *daco românism*. Iată ce scria ziarul unguresc „Pesti Napló” de pe vremea războiului româno-ruso-turc: „Românii sunt decși, ei au intrat în campanie, ei vreau să treacă Dunărea să și stoarcă independența prin războaie; ei doresc să câștige coroana regală și prin planuri mari să o puie pe munții Carpaților, *de unde vor batjocori și umili cu baionetele lor pe maghiari*. Românii au politică, ei știu ce voiesc, dau năvală, leagă alianță și merg în războiu;” iar ungarilor, spune mai jos, nu le pasă „cum se nasc regatele *Dacoromânia și Slavia meridională* și cum aceste sapă prin prejur groapa în care voiesc să nimicească Ungaria”¹⁾.

Cu cât se înmulțeau și se întăreau aceste fantome liferate fantaziei înferbântate ungurești de progresele Românilor de peste hotare, cu atât persecuțiunile împotriva Românilor din Transilvania erau mai înverșunate sprijinite de perfidul împărat, care avertizase pe Români să fie mai vărtos cetățeni credincioși statului ungar, nu numai aderenți zeloși ai religunii și naționalității lor.

Prinseră de veste Ungurii, că Românii se organizează întâiu pe teren cultural și se pregătesc pentru marea luptă decizivă. Două decenii dela dualismul austro-ungar (1867), Românii sub scutul bisericii se antrenează, adunând energii pentru rezistență până la sfârșit în marea luptă națională ce izbucni cu îndârjire după Memorandul din 1892 care cuprindea plângerile Românilor de sub stăpânirea ungurească către împăratul, și care deschise temnițele ungurești pe 31 ani pentru 14 membri ai Comitetului național român din Transilvania. Vina a fost că au cutezat cu hotărâre să spună împăratului Franz Iosif plângerile juste ale unui popor care nu voia să moară.

Procesul Memorandului care s'a judecat la Cluj, „a scos la iveală figura de tribun a preotului din Șișești,

¹⁾ Gh. Barițiu, Părți alese din Istoria Transilvaniei, Sibiu 1891, III. p. 490.

Vasile Lucaci, care a intrat în temniță, cu ceilalți — în frunte fiind *Dr. I. Rațiu*, — pentru neamul lor“. Iar în luptele ce le-au purtat deputații români în parlamentul din Pesta „s'au distins: *Teodor Mihali*, președinte al partidului național român, prin prudența și măsura sa; *Alexaneru Vaida-Voevod*, prin energie și avânt; *St. Cicio Pop*, prin puterea nezguduită a convingerilor sale și prin curajul său; iar prin unirea calităților care pot face pe un om politic simpatic și adversarilor, *Iuliu Maniu*“²⁾.

Toată suflarea românească de pretutindeni a fost turburată de aceasta crimă împotriva dreptului la viață a fraților dincoace de munți. Dar și Ungurii și-au dat seamă de valurile mari de indignare ce răscolise aceasta faptă și au început acțiunea sistematică de distrugere națională a Românilor din Transilvania, prin maghiarizare ce părea opera unor capete, cari și-au pierdut busola rațiunii. Românii erau proscrși, li se contestase dreptul la viață ca neam. Luptele ce le purtau Românii din Transilvania pe teren cultural, politic și economic împotriva stăpânilor nelegiuți pentru apărarea ființei noastre naționale sunt cea mai strălucită dovadă a puterii de viață și a conștiinței naționale a Românilor din aceasta Provincie. În mintea lor, ca și a întregului neam românesc, vor rămânea ca o revoltătoare aducere aminte icoanele celor mai ne-trușnici împilatori ai naționalităților de pe vremuri, ca: Tisza, Bánffy și Apponyi, cel care astăzi face pe lupul moralist apărând drepturile naționalităților în fața lumii.

Încelești în lupta pentru existență ca neam ne-a aflat marele războiu din 1914—18. Noi nădăjduiam ceva, presimțeam ceva și așteptam gata să prindem momentul. Dar și Ungurii, dușmanii nostri de veacuri, credeau, că a sosit vremea să lichideze odată pentru totdeauna supărătoarea chestiune a naționalităților. Mai întâiu au concentrat toată floarea neamului ca. 500.000 de Români, dintre cari abia dacă vr'o 34 mii au rămas în țară, iar restul au fost trimiși pe fronturi la moartea sigură, pe când Ungurii au fost reținuți acasă în diferite funcțiuni și servicii interne.

Mai ales după intrarea României în războiu alături de Entente s'a deslănțuit asupra Românilor toată furia turanică, confiscându-li-se toate drepturile cetățenești și dreptul de proprietate. Românilor li s'a interzis să, vândă sau să cumpere pământ, sau chiar și să arendeze fără autorizația Ministerului. Se făc o zonă culturală către granițele României închizând toate școlile românești, iar la școlile normale confesionale au trimis comisari regali stabili cu puteri nelimitate. S'a hotărât colonizarea județelor românești de-a lungul graniței către România cu unguri. Temnițele ungurești fură umplute cu zeci de mii de Români, dintre cari o mare parte nu s'au mai înapoiat la vetrele lor, ci au murit moarte de martiri prin închisori și prin taberele de internați din interiorul Ungariei. „Numai în temnița dela Cluj s'au perândat timp de doi ani 26.000 Români; 132 de preoți au fost smulși

dela altarele lor și din mijlocul credincioșilor, dintre acestia 11 nu s'au mai înapoiat, ci au îngroșat rândul muce-niților neamului morți de lipsuri, de chinuri și de mal-tratările îndurate în închisori. Cine a putut să înregistreze numele sau măcar numărul tuturor celor sacrificați în dosul fronturilor de luptă, în șanțurile taberelor sau în spânzurătorile din spatele căzărnilor de jandarmi“³⁾.

Părea că se apropie sfârșitul. Ne gândeam, că dacă înving puterile centrale (Germania și Austro-Ungaria) nici urmă de Român nu mai române pe aceste plaiuri. Dar nădejdiam în credința, că panurile lui Dumnezeu sunt înscrutabile. Și nu ne-am înșelat, căci atunci, când să-curea eră pusă chiar la rădăcină ca să extirpeze toată țărnia vieții unui neam ajuns pradă urei de rassă, a trăznit Dumnezeu în ceata celor fără de lege prin înfrângerile catastrofale din Oct. 1918, urmate de destrămarea forțelor puterilor centrale. Și le-a dat Dumnezeu să vadă cu ochii trupești cum viziunea de pe munții Carpaților se apropie tot mai tare, tot mai aproape, tot mai reală, tot mai înspăimântătoare, să „batjocorească și să umilească cu baionetele“ pe cei mândri cu cugetul inimii lor.

Dr. N. Flueraș.

³⁾ Kirijescu, Istoria războiului pentru întregirea României, III p. 362.

— **Examenele de admitere în cl. IV și V la lic. „E. Gojdu“.** La sfârșitul anului cit se dau următoarele examene de admitere:

a) Absolvenții cl. IV lic din a. 1927—28 și cei respinși la examenul de admitere în anul 1928. Data înscrierii: 10—15 Maiu. Data examenului: 21—25 Maiu.

b) Promovații clasei III și a IV lic. în anul școlar curent. Data înscrierii până la 26 Iunie. Data examenului: 27—30 Iunie.

Elevii respinși la acest examen, precum și elevii neprezențați în Maiu-Iunie sau promovați în Septembrie în cl. III—IV, vor da examen de admitere în Sept. Data examenului: 19—22. Sept. Data înscrierii: până la 18. Sept.

Cei din categoriile a) și b) vor da examen la L. română, Istoria Românilor, Geografia României, L. franceză, Matematici.

Examen sumar cl. IV.

Elevii absolvenți ai cl. III. în anul 1928, cari nu vreau să continue liceul sau care au fost respinși la examenul sumar de cl. IV din toamna 1928, vor putea da încă un examen sumar în 21—25 Maiu 1929. Înscrierile la 15—20. Maiu. Materiile la examenul sumar vor fi: L. română, Istoria Românilor, Geografia României, Instrucția civilă (drept const. și adm.). *Examenul se dă numai oral.*

Oradea. la 18 April 1929.

Diracțiunea.

²⁾ N. Iorga: Istoria Românilor, 1919, p. 407.

Ziua cea mare.

Ziua de 1 Decembrie 1918 este cea mai mare zi în viața neamului românesc din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș. În aceasta zi s'a făcut scadența suferințelor milenare ale poporului român, pe cari le-a suportat ca și un al doilea Iov în nădejdea, că va veni odată vremea, când iară se vor vindeca toate ranele și se va întrema întreg organismul neamului fărîmițat și ciuntit de lăcomia păcătoasă a vecinilor fără de lege.

Românii, cetățeni cuminți ai Ungariei de altă dată și supuși leali ai putredei dinastii a Habsburgilor, cu îndelungă răbdare și nădejde zădarnică și-au făcut totdeauna datoria către „Patrie și Tron”. „Sute și mii de Români — zice D. V. Goldiș în fulgerătoarea vorbire rostită la adunarea dela Alba Iulia — și-au vărsat sângele lor pentru patrie și tron, iară patria și tronul au târît în urgia internării pe părinții și frații acestor luptători; patria și tronul au decretat moartea școalei românești, au trimis sbirii lor în adunările noastre bisericești, au pregătit proiectele pentru nimicirea noastră politică, au început ruina noastră economică, au aruncat în temniți zeci de mii de Români, ni-au sugrumat libertatea presei și a cuvântului, patria și tronul s'au conjurat împotriva noastră și ne pregăteau mormântul”.

Dar înzădar s'a războit toată urgia infernului împotriva dreptului nostru firesc la o viață vrednică de un popor, a cărui misiune eră deja fixată în planurile Provedinței divine. Infrângerea fulgerătoare din Octombrie 1918 a puterilor centrale făcu să țîșnească curentul revoluției în șubredul conglomerat de popoare oprimate, care eră împărăția austro-ungară. În parlamentul de pe malul Dunării din Budapesta, prin glasul neînfricat al *D. Al. Vaida Voievod* la 18 Oct. 1918, Români delară solemn, că nu mai recunosc drepturile parlamentului și ale guvernului maghiar asupra lor și doresc să hotărească ei singuri asupra sorții lor. Se constituî Marele Consiliu Național Român la Arad sub prezidiul D-lui *Ștefan C. Pop*. Tentativa guvernului revoluționar din Pesta de a salvă integritatea teritorială a statului ungăr prin o împăcare cu Românii, a rămas fără nici un rezultat. Consiliul Național Român convocă adunarea dela *Alba Iulia* în care poporul român din Ardeal, Bănat, Crișana și Maramureș avea să hotărească singur de soarta sa.

Cei pe cari ne-a învrednicit D-zeu de am putut luă parte la acea mare adunare în 1 Decembrie 1918, ne gândim cu atâta pietate la cele petrecute și auzite acolo. Reîmprospătarea lor ar fi o electrizare, o trezire a conștiințelor adormite, cari și-au uitat, poate, de juruințele sfinte, pe cari le-au făcut acolo înaintea lui D zeu și a neamului. Dăm în cele ce urmează vorbirea D lui *Iuliu Maniu* spusă în fața delegațiilor poporului. În aceasta vorbire este schițat programul întemeierii și organizării unui nou stat, care va cuprinde între hotarele sale întreg neamul românesc: *România Mare*. Iată crezul D-lui Iuliu Maniu de acum 10 ani și al Primului Ministru de azi a României întregite:

„Dacă privim șirul nesfârșit al suferințelor grele care le-a îndurat Neamul Românesc timp de veacuri, dacă ne aducem aminte de sutele de mii de martiri, cari și-au jertfit vieața pentru acest neam, precum și de durerile sufletești, cari sute de ani au amârit vieața strămoșilor nostri — nu știm cu ce să mulțumim noi, generația de azi, că suntem învredniciți de soartă, să ajungem tocmai noi ziua sfântă de astăzi, și după alătea suferințe ale înaintașilor nostri, tocmai noi să fim împărtașiți de o atât de mare înălțare sufletească.

Mulțumita și recunoștința noastră față de aceasta grație a Provedinței nu ne-o putem arăta decât dovedindu-ne vrednici în acestea sărbătorești clipe de însămnătatea timpurilor, pe cari le trăim.

Vrednicia neamurilor, prin urmare și a noastră, se judecă după temeinicia hotărîrilor ce le iau, după măsura de înălțare sufletească cu care se alătură la aceste hotărîri și după stăruința, cu care se silesc a îniăptui hotărîrile luate. Vrednicia noastră o vom dovedi.

Noi, Onorată Adunare Națională, azi suntem ca orbui nenorocit, care ani de-arândul nu a zărit cu ochii lui lumina soarelui și deodată i se desprind ochii închiși pentru a primi razele dătătoare de vieață a'e eternei limini. (Aprobări: Așa e, așa e).

Fiii poporului nostru au trăit până acum ca orbii în întunerecul negru, lipsit de orice mângăiere, și azi, prin o bunăvoință d-zeiască și prin vrednicia proprie li s'a deschis vederea ochilor și au văzut lumina sfântă a dreptății și a libertății popoarelor.

Înainte de ce, inspirați de aceasta lumină, am aduce hotărîrile noastre, trebuie întâiu să ne închinăm cu smerenie înaintea aceloră, cari au făcut să putem străbate întunerecul întărit de veacuri și să ne plecăm genunchii în fața sutelor de mii de frați viteji, cari prin suferințele lor îngrozitoare au despicat norii grei, ce închideau dinaintea noastră razele luminei: înaintea scumpilor nostri frați, neînvinșii soldați ai armatei române. (Aplauze îndelungate: Trăiască armata română! Trăiască soldații români!) Cuvântul cel dintăiu al meu este cel al dorinței, să ne închinăm adânc capetele înaintea marilor umbre ale soldaților români, morți pentru desrobirea noastră și înaintea soldaților români, cari și azi luptă pentru a înfăptui unirea tuturor Românilor, și înaintea marelui și gloriosului lor Căpitan: Majestatea Sa Rege al României Ferdinand și a întregii Sale Dinastii! (Prelungite aplauze. Întreaga adunare se ridică în picioare și aclamă timp îndelungat. Trăiască Regele Ferdinand! Trăiască Regele României Mari! Trăiască Regina Maria!)

Onorată Adunare Națională! Istoria ne-a învățat să credem în adevărul cuvintelor, că n'ai să aștepti nimic dela împărați străini, nici dela fiii altor neamuri. Bine poți să aștepti singur dela propriile tale puteri. Dovedindu-ni-se acest adevăr peste ori ce îndoială, datoria noastră nu poate fi alta, decât să cercetăm, cu cea mai mare

grije, unde găsim întreaga forță proprie, care ne poate menține în viitor și ne poate garanta mărirea și gloria Neamului pentru totdeauna.

Ce aș mai putea spune, On. Adunare Națională, după cele auzite până acum pentru a arăta, că în unitatea Neamului Românesc de pretutindeni zace aceasta putere (vii aplauze) și ce aș mai putea adăuga, ca să întăresc dovezile inepugnabile ale referentului nostru anterior vorbitor pentru a dovedi, că aceasta unitate politică este consecința logică a trecutului nostru istoric și este o absolută necesitate, atât pentru noi, cât și pentru întreg Neamul Românesc?

Este de ajuns să pun în vedere On. Adunări Naționale, că unirea tuturor Românilor într'un singur regat și într'un nedespărțit stat este nu numai un ideal sfânt, izvorit din trecutul nostru și din comoara vieții noastre sufletești, ci este și *un drept indiscutabil al nostru în baza ființei noastre naționale unitare*. Noi, fiii Națiunii Române de pretutindeni suntem de aceeași obârșie, de aceeași fire, cu o singură și unitară limbă și cultură și suntem încălziiți de aceleași tradiții sfinte și de aceleași aspirații mărețe. (Aprobri îndelungate). Când toate aceste sunt unitare, poate încerca cineva să împie dece manifestarea acestei unități și în ce privește viața politică, sufletește de mult înfăptuită?

Neamurile unitare în viața lor sufletească și unitare în manifestarea conștiinței lor de națiune distinctă, sunt recunoscute în știința modernă și de toată lumea civilizată ca subiecte de drept, înzestrate cu toate atribuțiile unei personalități distincte, cu scop propriu și de sine stătător. Astfel stând lucrul, cine ar putea contesta acestei ființe naționale dreptul de a-și putea însăși croi soarta, de a se conduce ea singură în mod unitar și integral și de a se compune într'un singur trup, precum sufletul îi este unul singur și întreg? (Aplauze îndelungate.)

Dacă acest principiu al personalității unei națiuni dă drept Națiunii Române să se consolideze într'un singur stat și să fie în manifestarea ei externă un singur trup și un singur suflet, o singură și unitară forță — menirea pământească a neamurilor ne impune absoluta datorință morală să înfăptuim unitatea politică a Neamului Românesc. Menirea neamurilor este să contribuie în mod propriu, conform însușirilor lor specifice la dezvoltarea civilizațiunii omenești. Aceste însușiri specifice, însă, nu se pot afirma și nu se pot dezvolta sub o domnire străină și divizată. Dar mai ales nu pot fi utilizate aceste însușiri proprii în serviciul civilizațiunii generale, fără o conștiință, unitară și specifică ocărnuire. Dreptul neamurilor recunoscut de toată lumea, de a-și forma în mod integral statul lor propriu, este deci și o datorie față de sine și față de civilizațiunea omenească, și în consecință, dacă Neamul Românesc nu s'ar folosi de dreptul său de a-și înfăptui unitatea națională, s'ar arăta nevrednic nu numai de timpurile, cari le trăim, ci și de însușirile nobile și fără păreche, cu cari este înzestrat, și prin aceasta s'ar

expune disprețului întregii lumi civilizate. (Lungi aplauze și furtunoase aprobări).

Decretând deci unitatea națională, vom continua a fi ceea ce am fost noi, Neamul Românesc, totdeauna și ceea ce trebuie să fim pentru vecie: *sentinela trează și conștiința a civilizațiunii omenești*. (Furtunoase aplauze).

Dar îndeosebi noi Românii din Transilvania, Bănat și Ungaria suntem în drept și avem datoria să pretindem aceasta unire, pentru că aici a fost *leagănul românismului*. Nu se poate, ca o crudă barbarie să ne silească, ca însăși vatra Neamului Românesc, leagănul aspirațiunilor românești, să fie despărțit de trupul întregii Națiuni deja unite!

Noi nu ne putem închipui viața mai departe fără a fi împreună cu întreg neamul românesc și mai bine voim moartea, decât o viață de schilav umilit, despărțit de frații săi. (Lungi și furtunoase aprobări).

E evident, deci On. Adunare Națională, că toate argumentele științifice, stabilite de mintea omenească ne dau dreptate în holărită noastră, de a contribui și noi prin alăturarea noastră la înfăptuirea Marelui Regat Român. (Trăiască România Mare! Urale frenetice). Este evident, că aclamațiunile dvoastre, cu care ați întâmpinat proiectul nostru de rezoluțiune nu sunt numai floare frumoasă și trecătoare a sentimentelor și a însufletirii naționale, ci sunt o urmare firească a unei convingeri adânci și nestrămutate, izvorită din vederi științifice adoptate de civilizația omenească. (Aprobări).

Dar și considerațiuni de natură practică pretind închiegarea într'o singură forță unitară a întreg neamului românesc. Cum vom putea noi apăra între împrejurări radical schimbate și pe viitor ființa noastră națională și comorile noastre sufletești fără a opune pericolelor din afară întreaga noastră forță națională? Cum vom putea noi menține integritatea etnică a teritorului nostru, dacă dezvoltarea vieții noastre culturale și economice nu va fi sub scutul întregului neam românesc? Cum vom putea noi exista izolați și diviziți, când toate popoarele din jurul nostru au înfăptuit deja unitatea lor națională? Rupți și împrăștiți între diverse împărății, ne vor sfărma neamurile vecine și vor trece peste noi cum trec valurile turbate peste corăbiile naufragiate, lipsite de mâna tare a cârmaciului. (Așa e).

Dar să ne despărțim pentru toate timpurile de aceasta icoană neagră a nenorocirii naționale și să ne înviorăm sufletul cu nădejdea, cu convingerea tare și sfântă, că hotărând a face ceea ce justifică deopotrivă trecutul, dreptul, știința și necesitatea, deciziunea noastră o va accepta și lumea cultă, care nu poate fi pentru menținerea barbariei, a întunerecului și a retrogresiunii. (Vii și îndelungate aprobări).

Să nu trecem însă cu vederea, că în calea împlinirii idealului nostru nu dăm numai de prieteni, ci și de dușmani, cari, mânați de interesul lor rău priceput,

se vor sili cu siguranță să împiedece înfăptuirea hotărârii noastre. Nu-i fertat să lăsăm necombătută nici bănuiala celor neorientați, nici intriga dușmanilor noștri. Trebuie să constatăm clar și peste orice îndoială ce înțelegem noi sub dreptatea, care vrem să o înfăptuim și să lămurim cum pricepem noi libertatea și unitatea națiunii noastre.

Pentru înlăturarea oricăror îndoieli asupra intențiilor poporului românesc, am ținut de lipsă, ca în proiectul de rezoluțiune, ce am prezentat, să precizăm principiile, cari ne conduc, în fața cărora, — sunt convins — toate intrigile dușmanilor trebuie să amușească. Am ținut să accentuăm aceste principii, cari de altfel fiind totdeauna aproape de sufletul nostru sunt de sine înțeles și pentru a da o icoană întreagă a credeului nostru politic. (Să auzim!)

On. Adunare Națională, privim înfăptuirea unității noastre naționale un triumf al libertății omenești. Noi nu voim să devenim din oprimați oprimatori, din asupriți asupritori. Noi voim să întornăm pe aceste plaiuri libertatea tuturor neamurilor și a tuturor cetățenilor.

Noi propunem decretarea unirei cu Regatul României a întregii Transilvanii, a întregului Bănat și a întregului teritor locuit de Români al Ungariei. Pe aceste teritorii locuiesc însă și alle neamuri, cu alte însușiri și cu alte tradiții. Noi nu voim să răpim individualitatea etnică nici ființa națională a acestor neamuri. Noi nu vrem să răpim limba și și credința în care vrea să trăiască atât în viața lui privată cât și în legătură cu viața de stat. Noi nu vrem să verse nimenea lacrimile pe cari le-am vărsat noi atâtea veacuri și nu voim să sugem puterea nimănui, așa, cum a fost suptă a noastră veacuri de-a rândul. Noi ne încredem în trăinicia noastră și în vrednicia proprie și nu vrem să istovim forțele altora. (Aplauze lungi).

Este adânc înrădăcinată în noi convingerea, că numai un regim cu adevărat democratic ne poate întări țara și înălța Neamul. Trebuie să avem conlucrarea organică a tuturor păturilor sociale și a tuturor cetățenilor în serviciul prosperării Statului Român. Un stat modern, îndeosebi în vremuri agitate, cum sunt cele de azi, pretinde mari sacrificii dela cetățenii săi. Aceste sacrificii le pot presta cetățenii numai atunci, dacă sunt în puțința de a-și desvolta toate forțele lor; iar aceasta numai pe lângă o deplină libertate pot să o facă. De aceea libertățile interne ale cetățenilor trebuie să crească în raport cu sforțările externe ale statului. Nu se poate spera, ca cetățenii fără drepturi și ținuți în întunec și în mizerie socială să devie stâlpi siguri ei unui stat modern. Deplina libertate și egala împărtășire în puterea de stat a cetățenilor, este singura bază solidă a dezvoltării unui stat. (Aprobări).

Pătura socială cea mai puternică a Neamului

Românesc este țaranul român agricultor. Toate aceste haine negre și frunți luminate, cari le vedem aici, au ieșit din poporul nostru țaran. Nu este aici nici unul dintre noi, a cărui abârșie nu ar fi la plugul românesc, la pământul român, la brazda țaranului român, sfințită de suferințele nesfârșite, decât cari numai credințele i-au fost mai mari. De aceea de gândirea politică a neamului Românesc a fost strâns legată străduința de a făuri o soartă mai bună țaranului român. O reformă agrară radicală, care să dea pământ țaranului român și să facă cu puțință concentrarea întregii sale forțe la o producțiune cât se poate de intensă, a fost totdeauna o fintă bine precizată a luptelor politice românești. Aceasta reformă agrară nu tinde la un comunism străin de sufletul țaranului român, nici la răpirea proprietății private, ci la o nivelare justă a raporturilor și a puterilor sociale.

Când cu bucurie constatăm, că în țărănimea noastră avem un factor social puternic și un izvor neseecat al forțelor naționale — trebuie cu durere să constatăm, că avem marele neajuns de a dispune asupra unei industrii și comerț abia în dezvoltare. De aceea trebuie să ne silim din toate puterile să ne formăm o puternică industrie și un sănătos comerț, ca astfel nu numai să fim liberi, independenți și uniți, ci să fim provăzuți cu toate cele de lipsă. Din muncă proprie structura noastră socială trebuie în curând să fie corespunzătoare cerințelor unui stat modern. — Pe lângă marele rău de a nu fi avut aceste clase sociale, am avut și micul bine de a nu fi expuși zguduirilor, luptelor sociale. Cumintenia pretinde însă, ca să profităm pe de-a'tregul de experiențele Apusului plătite atât de scump.

On. Adunare Națională! Când decretăm unirea noastră cu Regatul Român, nu putem lăsa din vedere necesitatea unui timp de tranziție, în decursul căruia vor trebui să se concordeze diferențele și particularitățile diferitelor instituțiuni de drept. Schimbări radicale nu se pot înfăptui în câteva zile. Mai ales nu schimbările proiectate în administrație și justiție. De aceea proiectul de rezoluțiune prezentat dvoastre prevede pentru acest scurt timp de tranziție o autonomie provizorie a ținuturilor acum unite cu Regatul Român, ceea ce însă nu conturbă faptul necondiționatei noastre alipiri către România.

Neamul Românesc la fondarea viitorului său și asigurarea existenței sale nu poate trece cu vederea raporturile internaționale cu celelalte neamuri. Dacă privim la urmările catastrofale ale tragediei omenești, ce se petrecuse în timpul recent, nu e cu puțință să nu constatăm, că aceste nu se pot delătura decât delăturând totodată și posibilitatea de a se repeta aceasta tragedie. Aceasta însă nu se va putea ajunge, decât numai punând stavilă

egoismului neîndreptățit și puținței de a strivi fără nici un scrupul cel mai tare pe cel mai slab. În locul suveranității rigid aplicate, trebuie să se înfăptuiască o frățietate universală, care să admită, înființând Liga Națiunilor, deliberarea conflictelor dintre popoare prin juriu internațional, evitând prin aceasta aplicarea forței brutale reprezentate prin războiu.

Eram încă sub povara oprimării naționale, când frații noștri din Bucovina (Aplauze: Să trăiască Bucovina!) enunțaseră unirea lor cu România-Mamă. Eram încă în robie, când acești frați bucovineni eliberați de sub acelaș jug au declarat unirea lor cu noi, fiind aplicați a-și întinde mâna lor caldă, gata de ocrotire, înspre noi. Ce e mai firesc deci, decât, în aceste momente, când batem calea străbătută deja de ei, să le trimitem o frățească închinare.

Sub domnia seculară a Habsburgilor au suferit pe lângă noi multe neamuri eroice, cari de o potrivă cu noi doreau să rupă lanțurile grele ale opresiunii naționale. Pildele strălucite de eroism național ale acestor neamuri ne-au dat și nouă în zilele grele ale suferinței tăria sufletească și cuvintele lor de îmbărbătare ne-au mângăiat în dureri și ne au întărit în nădejdi.

Credem a da, prin urmare, expresiune gândului întreg Neamului Românesc, când propunem în proiectul de rezoluție, să trimiteți acestor popoare eliberate, salutul nostru și admirația noastră dorindu-le acum, ca unor popoare libere, deplină mărire. (Aplauze frenetice).

Să nu uităm, că dacă azi suntem în situația de a ne spune liber cuvântul și de a ne pronunța neîmpiedecați dorința sufletului nostru, avem să mulțumim armatelor victorioase ale puterilor aliate și diplomației strălucite a acestor puteri. De aceea credem, că trebuie să ne închinăm înaintea geniului națiunilor eliberatoare și în urmare propunem, să se trimită din aceasta adunare salutul nostru armatei glorioase a Ententei și conducătorilor ei. (Aplauze frenetice: Să trăiască Franța! Să trăiască Wilson! Să trăiască generalul Foch!)

Din aceste conziderații, rog. On. Adunare Națională să primească proiectul nostru de rezoluție, (Primim, primim! Ura! îndelungate) pentru a întemeia pentru vece România unită și mare și a înstăpâni pentru totdeauna o adevărată democrație și deplină dreptate socială!) (Urale nesfârșite. Primim unanim! Trăiască România Mare! Aplauze frenetice).

* * *

După ce a mai vorbit *Di Jumanca* în numele social-democraților, Președintele *Gh. Pop de Băsești* pune întrebarea: „primește On. Adunare Națională rezoluțiunea propusă de dl Goldiș în întregimea ei?” Adunarea erumpe în aprobări unanime: „Primim! Trăiască Regele nostru Ferdinand! Trăiască Regina Maria! Trăiască Dinastia română! Vrem o singură Românie a tuturor Românilor!” După ce s'a mai liniștit lumea, Președintele *Gh. Pop de*

Băsești anunță, că: „Adunarea Națională a poporului român din Transilvania, Bănat și părțile ungurene a primit rezoluțiunea prezentată prin dl Vasile Goldiș în întregimea ei și astfel unirea acestor provincii românești cu Țara-Mamă și cu celelalte provincii surori deja alipite este pentru toate veacurile decisă”. Iar în rezoluțiunea votată se spune: „Adunarea națională a tuturor Românilor din Transilvania, Bănat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 Noemvrie (1 Dec.) 1918, decretează unirea acelor Români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România. Adunarea națională proclamă în deosebi dreptul înalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre”.

S'a constituit, apoi, Marele Sfat Național cu dreptul de a emite din sinul său un guvern provizoriu pentru aceste ținuturi alipite. Pe urmă s'a trimis următoarea telegramă către Regele Ferdinand:

Către Majestatea Sa Regele Ferdinand I.

Adunarea Națională a Românilor din Ardeal, Bănat și Țara Ungurească, ținută în Alba Iulia, glorioasa cetate a lui Mihai Viteazul, a decretat într'un elan de entuziasm fără margini, cu unanimitate, unirea teritoriilor sale cu regatul României.

Vestindu-Vă hotărîrea aceasta care încoronează aspirațiile de veacuri ale neamului românesc, rugăm pe Majestatea Voastră, primiți omagiile, ce venim a Vi le exprima cu profundă supunere.

**Trăiască M. S. Ferdinand, Regele României!
Trăiască M. S. Regina Maria!
Trăiască Augusta Lor Familie!
Trăiască România Mare!**

Președinte: GHEORGHE POP de BĂSEȘTI.

Răspunsul Regelui Ferdinand:

**D-lui Președinte al Adunării Naționale
din Alba Iulia.**

Vestea îmbucurătoare ce îmi aduceți despre mărețul act al unirii cu Regatul român, săvârșit în vechea cetate a lui Mihai Viteazul, a umplut inima Mea de nespūsă bucurie și am primit-o cu viuă emoțiune.

Munca deosebită depusă în cursul vremurilor de bărbați patriotici, purtători credincioși ai idealului național azi și-a găsit răsplata bine meritată. Din lacrimile celor cari au plâns și au suferit, cari au luptat fără preget, din sângele celor cari au muncit pentru înfăptuirea lui, lăsând ca moștenire sfântă credința lor nestrămur-

tată, a răsărit sămânța, ale cărei roade azi le culegem ca un dar din cer.

Mulțumesc Atotputernicului, că mi-a îngăduit ca prin vitejia ostașilor mei, să pot să contribuie la aceasta măreață faptă și ca împreună cu poporul meu iubit să pot trăi aceste clipe înălțătoare.

Cum am fost părtașul suferințelor și durerilor voastre, așa iau din adâncul inimii parte la bucuria voastră, care este aceea a tuturor Ro-

mânilor și unind glasul meu cu glasul vostru zic plin de nădejde într'un viitor frumos: **Trăiască România Mare una și nedespărțită!**

(ss) FERDINAND.

Și a ascultat D-zeu glasul Rege'ui și al poporului și a pecetluit pentru totdeauna unirea tuturor Românilor într'o singură țară mare, frumoasă și bogată: **România-Mare.**

Cronicar.

O pagină din suferințele noastre.

După ziua măreață, istorică din 1 Dec. 1918, dela Alba-Iulia, ziua în care marea Adunare Națională a decretat unirea Ardealului cu Țara-mamă, toți câți am luat parte la aceea istorică Adunare, entuziasmați și plini de nădejdi mai bune, ne-am reîntors acasă, fiecare la vatra sa și la ocupațiunea sa, așteptând sosirea armatei române, conform asigurării ce ni s'a dat: „mergeți acasă, căci armata noastră vă ajunge și vă ia în primire ca pe cetățeni liberi ai României-Mari”.

Dar iată, deja pe cale către casă, auzim vești rele și aproape la toate găurile eram în primejdia, ca să fim atacați de soldații secuilor, cari se organizaseră în gărzi și juraseră că vor împedeca unirea faptică a Ardealului cu România. Iar acasă pretutindeni ne așteptau ochii schinteitori de ură ai unguirilor, cari ne spionau de aci încolo și mai mult decât mai înainte, tot pașul. Oastea română oprită în calea sa spre Oradea, din ordine mai înalte nu pot înainta decât până la Ciucea, în schimb trupele secuiești inundau încet orașele și satele și toate ținuturile locuite de Români. Eram luați la țintă toți cei ce fusesem la Alba-Iulia: toți intelectualii în prima linie preoții și învățătorii, cari erau considerați de către unguiri ca primii autori ai celor întâmplare la Alba-Iulia.

La Oradea vicarul episcopesc Dr. Florian Stan, — căci Episcopul Dr. Demetriu Radu, atunci spre norocirea lui nu se reîntoarsese încă la Rezidența sa — îndată după proclamarea unirii dă o circulară către clerul și poporul din Eperhia Orăzii, în care prescrie, ca în fiecare biserică să se explice poporul credincios marea însemnătate națională a Unirii Ardealului cu țara mamă și să se țină un „Te-Deum” mulțumind lui Dumnezeu pentru darul acelei zile. Preoții se conformează acelei Circulari. Cu aceasta se începe adevăratul calvar al preoțimei Eparhiei române unite de Oradea. Preoții din Sătmar, din Sălaj, Bihor și din Arad, sunt urmăriți pretutindeni, și canați, amenințați, mulți sunt deținuți și maltratați, câțiva sunt martirizați până la sânge, iar unii chiar uciși mișelește.

Primul preot, mucenic național al Eparhiei orădane este *Izidor Szilagy*, preot în Bicău, jud. Sătmar. Acuza ce i-s'a adus a fost, că a făcut pe credincioșii săi din

Bicău, ca să jure în biserică pe România-Mare. A fost deținut încă în primele zile din Februarie 1919 și dus la cartierul secuilor din comuna Pom, Comandantul cărora era căpitanul Ujfalusy, boierul ungar din aceea comună curat românească. Acesta — să nu zic: l'a dat, dar l'a lăsat pe preotul român pe mâinile secuilor crudeli, cari după ce l-au ținut închis zile întregi și l-au batjocorit în chip și fel, după ce l-au bătut și aproape tot l-au zdrobit, l-au purtat pe drumuri chinându-l, iar în urmă l-au trecut peste Someș, sub pretextul că l'duc la orașelul Seini și apoi ciungărindu-l în modul cel mai barbar, l-au omorât și legându-i trupul de trunchiul unei sălcii bătrâne din alvia Someșului, l-au aruncat în apă la rădăcinile sălciei. Soția lui cu 5 copii plângând îl căuta pe drumuri pretutindeni, întrebând de trecători, întrebând de secuile, de căpitanul lor, că unde i-au dus bărbatul. Secuile își băteau joc de ea, căpitanul lor o asigură să fie numai liniștită, că bărbatul ei trăiește și nu i se va întâmpla nimic, până ce în urmă, doară la săptămâna după ce a fost omorât, l-au găsit în Someș, tot ciungărit și deja început și de pești, la rădăcinile sălciei, de care îl legese nemiloșii călăi.

Tot mișelește a fost repus un alt preot al diecezei: preotul *Mihai Danilă* din Dijir, jud. Bihor, care învinuit, că ar fi arborat tricolorul român pe biserică și pe casa parohială, în calea spre Marghita a fost deținut și lângă comuna Iteu a fost împușcat și aruncat într'un șanț.

Protopopul Supurului de Jos, din Jud. Sălajului, *Petru Cupcea*, pe motivul că a fost mare naționalist și a fost la Alba-Iulia, l-au deținut soldații secuile, l-au bătut și ducându-l la Debrețin. acolo o noapte întreagă l-au torturat, i-au zdrobit craniul, lovindu-l fără milă, așa că numai Dumnezeu a ținut sufletul într'ânsul și-au trecut luni întregi până și-a vindecat ranele grozave.

Preotul din Resighea jud. Sălajului, *Cornel Abrudan*, care ca mare naționalist suferise mult încă și pe vremea legilor școlare ale lui Apponyi, în anul 1919 Febr. e maltratat de secuile; în Aprilie deținut de bolșevici; în mai multe rânduri e osândit la moarte și pus înaintea puștilor bolșevice. A scăpat însă cu bătăi crunte, cari l-au sdruncinat total, așa că și azi, când e vorbă ca

să și povestească suferințele îndurate, isbucnește în plâns cu hohot; singură aducerea aminte de cele suferite îl zguduie sufletește întru atâta, că de plâns nu-i în stare să-și spună un cuvânt.

Preotul din Rușeni, jud. Sătmar, *Nicolae Câmpian* în primele zile din Febr. 1919, pe când se afla în Sătmar, sub pretextul că ar fi spion e deținut de secuii și dus cu trenul la orașelul Seini. Pe cale închis într'un cupeu separat, este scuipat, în tot chipul batjocorit și bătut de soldați. În Seini e închis într'o cameră și ținut acolo mai multe zile, zilnic maltratată și chinuit; în urmă i-se comunică că va fi împușcat. Comandantul trupelor române din Baia-Mare însă informat despre intențiunea secuilor din Seini, telefonează comandamentului acestora, că să ia știrea, că cu ce moarte va fi omorât preotul Câmpian, cu aceeaș moarte vor fi executați și fruntașii unguri din Baia-Mare. Numai așa preotul Câmpian a scăpat de moartea sigură.

Bătrânul și venerabilul protopop al Cherelušului, din Arad, *Augustin Târziu*, la 20 Aprilie 1919, ziua Învierii Domnului, a fost ridicat de către bandele bolșevice din mijlocul familiei și al credincioșilor, cărora le săvârșise sf. slujbă a Învierii. A fost purtat ca un criminal ordinar prin Chișineu, Chitihaza, Ciaba, Mezôtur, Solnoc și Bpesta. A fost maltratată în modul cel mai neomenos și bătut până la sânge, așa, că având în vedere organismul său debil, numai singur darul lui Dumnezeu l'a susținut în viață. Din Budapesta s'a înapoiat numai după ce trupele române au pus stăpânire pe acest Babilon întronând ordinea.

Un alt preot al diecezei și profesor la Oradea, tot în zilele prime din Februar 1919 venind din părțile sătmarene, unde cercetase pe mamă-sa bolnavă, la gara din Sătmar a fost amenințat cu pălmi din partea unui soldat de rând secuii și insultat și a scăpat numai prin intervenția unui sublocotenent, student român cu sila luat din școală și prins în garda maghiară la serviciu militar; iar la gara din Püspökladány acelaș preot din partea secuilor din garda gării a fost grozav înjurat și amenințat cu moarte, apoi când a plecat trenul spre Oradea în cupeul în care ocupase loc preotul, urcă 3 soldați, cari dimpreună cu unii dintre călătorii din acel cupeu, prin insulte grozave și nedrepte la adresa Românilor și a tot ce-i românesc, în tot chipul au provocat preotul român, cautând ceva ansă spre a-l putea deține. Acesta însă spre norocirea lui, presimțind ce i-se pregătește, la insulte și provocări n'a reflectat nici într'o formă, n'a zis nici un cuvânt. La ultima gară delângă Oradea soldații dându-se jos de pe tren, și-au descoperit misiunea și intențiunea ce o aveau, unul dintre ei zicând preotului: „ai avut noroc domnule, că n'ai zis nici un cuvânt, căci altcum cu baioneta te țintulam cătră bancă.”

Cu adevărat preoții români în acele zile umblau „în umbra morții.” Aproape toți au fost șicanați, terorizați, unii au fost jefuiți de tot avutul lor, iar alții și cu viața au scăpat numai așa, că ori s'au ascuns, ori s'au

refugiat peste front. Așa: *Romul Buzilla*, din Mădăraș, *Vasile Barbul*, fost preot în Necopoiu, *Coriolan Ternovan*, fost preot în Borlești și alții s'au refugiat la Baia-mare; apoi *Gh. Mureșan* din Moftinul-mic, *Ioan Turdean* din Șimand, *Ioan D. Silaghi* din Valea vinului, *G. Golia* din Crucișor protopopul *Osian* din Roșiori și mai mulți alții, mai ales în ultimele zile de urgie bolșevică, s'au ascuns, care unde a putut și așa și-au mântuit viața.

Dintre învățători mult a suferit *Ioan Huniadi* (azi Ioan Iancu) fost învățător în Bicău, de unde acest învățător nu mult după ce fu omorât preotul de acolo, fu ridicat și el de secuii și dus la cartierul secuiesc din Pomi. Huniadi, după ce fu bătut și chinuit ne mai putând suferi bătăile într'o noapte, în cap de iarnă, desculț și aproape gol a fugit din mijlocul soldaților secuii și urmărit de aceștia prin ploaia de gloanțe a scăpat peste front la Fărcașa, unde se aflau trupele române. Învățătorul *Ioan Barbul*, din Pomi a fost bătut și cu fuga a scăpat și s'a refugiat peste front. Învățătorul *Vasile Lupan* din Carașeu și *Iosif Nistor* din Crucișor deținuți și maltratați, mai multe zile au stat închși în Sătmar într'o cameră, în care n'au avut nici măcar un scaun pe care să șadă, necum un pat pe care să se odihnească peste noapte, ci se culcau jos pe paie ca vitele și nu primeau decât pâne și apă și zile întregi n'a fost permis să iasă afară. Numai intervenția ordinariatului episcopesc la însuș prim ministrul Károly le-a scăpat viața.

Învățătorul *Alexandru Bota* din Chereluš a împărțit aceeaș soartă cu protopopul A. Târziu, fiind chinuit ca și acela apoi a ajuns la Bpesta de unde cu mare greutate a putut scăpa îmbrăcat în uniforma militară a dușmanilor.

Dintre alți intelectuali și credincioși ai bisericii și filii ai diecezei noastre, cari au suferit moarte de martir pentru ținuta lor demnă de români și pentru România Mare, amintim numai pe avocatul din Beiuș, Dr *Ionel Ciordaș*, omorât de soldații unguri cu un barbarism nemai pomenit în comuna Lunca; apoi *D. Mureșan*, din Măriuș (azi Aluniș) în jud. Sătmar, comandantul gărzilor române din Codru, care a fost prins și împușcat de secuii. Țăranul *Alexa Sabo* din Borhid (azi Valea vinului) tot din jud. Sătmar, a fost împușcat de bolșevici; 12 bărbați și o femeie din Chereluš (jud. Arad) au fost duși, la Chișineu și maltratați; trei dintre ei: *Teodor Herlo*, *Teodor Flueraș* și *Ioan Ciura*, un bătrân de 60 ani surdo-mut, au fost omoriți pe malul Crișului alb în modul cel mai barbar, iar pe ceilalți i-au scăpat, conturbați fiind de garda națională din Chișineu, care le dăduse de urmă. Avocatul Dr. *Art. Caba* din Seini, apoi notarul *Nistor* din Homorod și alții numai refugiindu-se la Baia-mare au scăpat cu viața; asemenea și studentul *Augustin Gherman* din Pomi și mulți alții, pe cari nu este cu putință a-i înșira aci, în cadrul acestui articol.

În Oradea cele mai grele zile de teroare au urmat sub bolșevism (20 Martie — 20 Aprilie 1919). O parte a

comuniștilor s'a instalat chiar în reședința Episcopului român-unif, de unde întreg personalul a fost isgonit. Secretarul episcopului Dr. *Grigorie Pop*, care zăcea grav bolnav, a fost constrâns a se ridica din pat și formal a fost pus pe stradă. Portretele valoroase ale episcopilor, cari s'au perândat în decurs de 150 ani în scaunul episcopiei române-unite de Oradea, toate au fost arse și în mod barbar nimicite de bolșevici. La părăsirea Orăzii bolșevicii au jefuit și au dus cu sine tot ce au aflat mai prețios în reședința episcopescă, până chiar și albiturile. Fratele Episcopului Dr. Demetriu Radu, canonul Dr. *Iacob Radu*, carele dat fiind afară din reședință, s'a refugiat la sora sa la Holod, aici a fost deținut de soldații bolșevici, dimpreună cu rudele sale, și a fost transportat la Orade și în casa preotului Ionel Teiușan, rudă, dimpreună cu acesta ținut sub specială supraveghiere. Pe lista celor 35 fruntași români din Oradea, osândiți la moarte de cătră bolșevici, alătura de părintele Episcop Rom. Ciorogariu și advocații Dr. Iustin Ardelean, Dr. Ioan Popa și alții, dintre preoții și credincioșii noștri se aflau Dr. *Florian Stan*, vicar episcopesc, Dr. *Iacob Radu*, canonic, Dr. *G. Miculaș*, canonic-rector seminarial, Dr. *Vasile Chirvai* profesor, *Ionel Teiușan* prof. de religie, Dr. *Coriolan Pop*, adv. Dr. *Dem. Kiss*, avocat și alții. De fapt noaptea de Vinerea mare spre Sâmbătă au fost prinși și deținuți pentru a fi executați: *I. P. S. Episcopul Ciorogariu*, Dr. *Iacob Radu*, Dr. *Coriolan Pop*, *Teiușan* și alții. Că n'au fost prinși toți cei osândiți la moarte și n'au fost încă în aceea noapte de fapt executați, este a se mulțumi împrejurării, că unii încă de cu vreme s'au ascuns, iar pe alții n'a venit șirul să fie prinși, căci sosind știrea că oastea română se apropie, bolșevicilor le-a fost de grabă ca să se refugieze dinaintea armatei române.

Mult a suferit sub bolșevism și seminarul nostru de băieți, mai ales superiorii, în prima linie rectorul Dr. *Gh. Miculaș*, carele fiind și viceprezident al Consiliului național român din oraș — în fiecare zi avea să se prezinte la poliție. Seminarul stătea permanent sub inspecția unui spion bolșevic. Adeseori se făceau în seminar și mai ales la superiori perchezii de arme, firește fără rezultat.

În 9 Aprilie s'au prezentat la rector 4 comuniști, spunând că ei au să preia conducerea seminarului. Rectorul a protestat. Dar ei mergând în mijlocul elevilor, au început a le vorbi contra superiorilor și au început a dispune în seminar, la ce rectorul de nou a protestat și energic le-a spus că fiind dânsul rectorul seminarului, nimenea altul n'are dreptul a dispune aici. Atunci unul dintre comuniști a scos revolverul și l-a amenințat pe rector. Spre norocire însă băieții, între ei unii elevi de ai școlii normale, soldați în uniformă militară, atunci sosiți pentru exemene, îndată au făcut cerc în jurul rectorului și au luat o ținută amenințătoare față de bolșevici, la ce aceștia, cari voiau chiar și în turnul bisericii seminarului să așeze mitraliere, au aflat de bine să părăsească seminarul. Vexarea semina-

rului din partea trupelor bolșevice însă n'a încetat până ce rectorul n'a obținut dela Dr. Katz, președintele sovietului din Oradea, o pază de 8 soldați, grăniceri maghiari, cari instalați într'o cameră la poarta seminarului, făcând pază alternativ câte 4, au pus capăt deselor vizite ale trupelor bolșevice.

Dar bolșevicii au făcut mari greutăți și alimentării seminariștilor, căci nu voiau să dea bilete pentru articlii de alimente necesare, cari se puteau primi numai cu bilete. Așa copiii formal ar fi fiămânzit, dacă nu vineau părinții din satele mai apropiate, cu traiste cu alimente, ca să-și nutrească copiii din seminar.

Dealtcum n'a fost familie română în Oradea, care să nu fi simțit teroarea bolșevică. Și tot așa a fost și la Beiuș, unde mai mult a fost persecutați profesorii liceului nostru de acolo, iar — precum amintisem deja — credinciosul bisericii noastre din Beiuș, marele naționalist Dr. *Ioan Ciordaș*, avocat dimpreună cu colegul său ortodox Dr. *Nicolau Bolcaș* cu câteva zile înainte de sosirea armatei române au fost ridicați, duși în comuna Lunca și acolo în modul cel mai barbar au fost omoriți.

Cu ziua Invierii Domnului însă ne-a sosit armata română eliberătoare, care a pus capăt teoarei bolșevice și a curmat seria jertfelor noastre de sânge și de avut pentru întregirea neamului, pretinse dela noi de *secuism* și de *bolșevism*.

Și totuș, Dieceza noastră a trebuit să mai aducă încă o jertfă mare de sânge pentru țara nouă, pe care jertfă a dat o în înșăș persoana Păstorului și Mirelui ei, a marelui Arhiereu Dr. *Demetriu Radu*, al cărui sânge, împrôscat până la tavanul senatului de bomba criminală bolșevică îndreptată la 8 Dec. 1920 contra însăși temeliei noului stat român, și amestecat cu sângele ministrului Grecian și al senatorului Gheorghiu și cu al celorlalți mai grav ori mai ușor răniți dimpreună cu sângele sutelor de mii de mucenici ai neamului, căzuți pe câmpurile de războiu și cu cel al celorlalți mulți mucenici de acasă, — ca o *jertfă comună sfântă* a consfințit și a pecetluit — credem — pentru totdeauna unitatea neamului și a țării noastre întregite.

Iată o pagină din jertfele și suferințele clerului și ale credincioșilor bisericii și respective Eparhiei române unite de Oradea !

Am ținut să reamintim aceste jertfe și suferințe acum, cu ocaziunea aniversării a zecea dela Unire, — nu pentru ca să trezim ură ori să provocăm goană și resbunare contra cuiva, ceea ce nu mai are rost, căci doară suntem creștini și serbătorim și când omul sărbătorește, se bucură și toate le iartă ; nici vrem să acuzăm maghiarimea, ori evreimea din sinul cărora au eșit criminalii, cari ne-au pretins atâte jertfe, căci doară pentru crimele săvârșite de elemente excesive și barbare eșite din sinul unui neam, mai ales în timpuri nenormale, nu se poate face responsabil întreg neamul acela : vrem numai să constatăm și de astădată, că fiii bisericii și respective ai Eparhiei noastre orădane, situată dealungul graniței, deci

în locul cel mai espus, — nu numai cei de pe frontul dela Tisa și de pe câmpia Ungariei, în luptele cu secuii și cu bolșevicii, dar și cei de după front, de acasă, și-au dat abundant contribuția lor de sânge și de avut pentru neam și pentru țara întregită, pentru scumpa noastră România Mare, care astfel este cimentată și pecetluită cu

sângele și jertfa tuturor fiilor ei români, fără deosebire de religie; și tot așa va fi susținută și, la caz de nevoie, apărată ca o dulce mamă chiar și cu cele mai mari jertfe ale tuturor fiilor ei adevărați.

Petru Tămăian
canonic.

Contribuția voluntarilor ardeleni din Rusia la înfăptuirea României Mari

Acum, că trecură 10 ani dela unirea tuturor Românilor, și facem o reprivire asupra celor petrecute, numai acum ne putem da seama într'adevăr, câtă stăruință s'a pus din partea tuturor Românilor de pretutindeni pentru aceasta unie. Cu mândrie putem afirma, că noi Ardelenii încă ne-am luat partea leului din aceasta stăruință. Cu ocazia serbărilor — știu — vor apărea cărți voluminoase, cari vor demonstra cu deamănuntul contribuția noastră la temelia României Mari. În acest scurt articol de gazetă, nu este spațiu nici pentru îmbrățișarea complexă a chestiunii nici pentru detalii. Aici mă voi restrânge la o parte din acest complex: la contribuția voluntarilor Ardeleni din Rusia și Siberia la făurirea României Mari, scoțind unele momente din acțiunea lor, cari mi se par mai importante și mai eficace în rezultatele lor.

Acțiunea celor ca. 15—20 mii de voluntari, ca acțiune armată, abia sau nu poate veni de loc în socolintă. Un strop în ocean. Atât doar, că am contribuit la înălțarea spiritului armatei române în cele mai critice vremuri în vara anului 1917. Cu atât mai covârșitoare însă a fost importanța acțiunii lor politice și diplomatice.

* * *

Numai bunul Dumnezeu știe, câtă stăruință ne-a costat pe noi prizonierii Ardeleni aflători în imensa Rusie, până când în sfârșit ne văzurăm realizată dorința, ne văzurăm concentrați într'un lagăr lângă Kiev, în Darnița, în calitate de candidați de voluntari în armata română. Alte stăruințe, poate și mai mari urmează apoi, cari au durat un jumătate an, până ne văzurăm în sfârșit — la 5 Martie 1917 st. v. — primiți în armata română. Nu eram mulți, o mână de oameni, ca. 300 ofițeri și 1500 gradați și soldați, dar era tot ce avea Ardealul mai de seamă, și mai de inimă, atât dintre intelectuali cât și dintre țărani

Primiți în 5 Martie în armata română, visul nu ni se realiză imediat. Mai trecură încă 4 luni lungi și grele până ne și încadrară și se începu instrucția noastră militară.

În aceste 4 luni se întâmplară două evenimente de o importanță covârșitoare în ce privește rezultatul războiului mondial, și anume: intrarea Americii în război și revoluția în Rusia. Două evenimente, cari nu numai că ne instigă și mai mult dorul de a ne vedea încadrați în armata română, dar cari ne dădură prilejul de a contri-

bui și noi pe cale diplomatico politică la rezultatele de mai târziu ale acestui război, în ce privește România.

De odată cu intrarea Americii în războiul mondial, președintele Wilson enunță principiul său renumit: *dreptul fiecărui popor de a dispune singur de soarta sa*. Acest principiu zvârlit în lumea tulburată pluti un timp asupra valurilor ei. Pe urmă popoarele istovite de război și mizerie începură a-și acăța ancora de el. Dintre cei dintâi cari îl acceptară cu căldură fură Rușii revoluționari conduși pe acel timp de un guvern provizoriu, în fruntea căruia sta nehotărîtul, dar bunul patriot Miliucov.

Toată lumea rusească era plină de principiul autodeterminării popoarelor. Noi, voluntarii nu puteam rămâne impasibili. Nu puteam, fiindcă știam, că acasă în Ungaria, partidul național adânc terorizat, fu silit să facă în parlamentul din Budapesta o „declarație de loialitate“ a poporului român față cu Puterile Centrale. De aceea la 11 Aprilie 1917 am ținut în Darnița o adunare generală, la care asistară ca. 500 ofițeri, intelectuali și subofițeri, la care dl. medic Dr Pompiliu Dan făcu propunerea să redactăm un memoriu, care să evidențieze punctul nostru de vedere — singuri în măsură de a spune pe față adevăratele simțăminte ale poporului român din Ardeal. Cu redactarea memoriului se încredință o comisie compusă din dl. medic *Dr Pomp. Dan*, avocatii: *Dr Victor Deleu, Dr Oct. Vasu, Dr Nic. Nedeleu, Dr Gavril Juga, Dr Vasile Chiroiu Ț, Dr Trifon Ghilezan Ț* și profesorii *Simion Gocan și Emanuil Isopescul* (Bucovina). Memoriul s'a făcut, s'a iscălit de 250 ofițeri și 250 soldați delegați în ziua de 13/26 Aprilie 1917 și s'a trimis în românește, franțuzește și rusește Guvernului rusesc, Sfatului deputaților, muncitorilor și soldaților din Petrograd, tuturor statelor aliate și neutre prin reprezentanții lor în Rusia, ziarelor și revistelor rusești, organizațiilor naționale cehe, sârbe, polone și rutene din Rusia, birourilor de presă și ziarelor franceze, engleze și italiene și în fine guvernului și ziarelor românești din Iași. Trecând păr. V. Lucaciu prin Darnița în America i-s'a încredințat și Dsale un exemplar, care a fost și publicat cu toate semăturile în ziarele românești din America de nord. Iar ofițerii români din armata austro-ungară, cari au luptat pe frontul italian spun, că din tranșeele italiene li s'au aruncat ziare, cari publicau acest memoriu.

Dăm mai jos în întregime acest memoriu, căruia

nu fără pricină i-am acordat publicitatea cea mai largă posibilă. Conținutul va vorbi mai clar despre importanța lui, importanță care și-a adus roadele sa'e — precum știm — la pacea dela Trianon.

Guvernului provizoriu al Rusiei, Sfatului deputaților muncitorilor și soldaților din Petrograd; Tuturor statelor aliate și neutre prin reprezentății lor în Rusia.

„Noi corpul voluntarilor armatei române, ofițeri, subofițeri și soldați de rațune română de pe teritoriul monarhiei Austr-Ungare, foști prizonieri de război în Rusia; noi cari cu jertfa vieții noastre suntem gata să intrăm în lupta pentru împlinirea idealului nostru; de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia Austro-Ungară în Una și nedespărțită Românie liberă și independentă, trimitem prin delegații noștri salutul nostru cel mai călduros Rusiei democratice și tuturor acelor luptători, cari au lucrat și s'au jertfit pentru ea. Avem încredere în democrația creată de revoluția rusească și îi dorim cea mai deplină izbândă în împlinirea programului ei, atât mai mult, că acel program democratic, atât politic și social economic și cultural e profesat de întreg poporul nostru de zeci și sute de ani.

Nici nu se poate altfel, căci noi, cele 4 milioane de Români din monarhia Austro-Ungară suntem un popor absolut democratic fără aristocrație, fără capitaliști fără proprietari mari compus din țărani muncitori meseriași și intelectuali, ei înșiși în mare parte proletari.

Pentru acel program am dus luptă crâncenă nu numai noi, ci și celalalte popoare subjugate ale monarhiei la fel democratice cu noi: Cehii, Slovacia, Sârbii, Croații, Rutenii, și Italienii. Am suferit prigoniri și martiriu, dar n'am putut ajunge la nici un rezultat, căci ne-am lovit încontinuu de zidul șovinismului brutal și intolerant maghiar și german.

Orî împlinirea programului nostru democrat însemna satisfacerea deplină a dreptelor noastre cereri — postulate inerente ori cărei democrații adevărate — de viață liberă și independentă națională, atât pe teren politic cât și cultural și economic. Dar aceasta ar fi însemnat sfârșitul stăpânirii absolutiste și reducerea la adevărata lui valoare a elementului maghiar și german, care, deși în minoritate, voiește să ne fie în continuă sclăvie economică, culturală și națională; să ne răpească ce avem noi mai scump: limba, cultura și vrea chiar, să ne impună cu sila limba și cultura lor și să-și îmbogățească micul lor capital numeric și intelectual prin membre rupte din carnea și sângele neamurilor noastre, ca apoi pe ruinele națiunilor înghițite să-și zidească visul lor imperialist maghiar și german, pe toată întinderea Europei centrale și sudestice.

Dar noi, ca și celalalte popoare, aliatale noastre, ținem din tot sufletul să nu ne lăpădăm de națiunea noastră, orice s'ar întâmpla.

Pentru aceste cauze în Austro-Ungaria chestiile naționale primează totdeauna pe cele sociale, de aceea, până nu se vor deslega conf. drepturilor ginților chestiunile de naționalitate în Austro-Ungaria pace nu va fi, nici bună stare. Până atunci vor fi moarte și minicnoase orice reforme democratice. Până atunci în Austro-Ungaria vor fi cele mai multe privilegii, cele mai mari dări, cei mai mulți emigranți și cele mai mari mizerii. Până atunci Austro-Ungaria va fi un culb de viespi, care va amenința în continuu pacea și viața liniștită a Europei întregi. Acest lucru l-au înțeles și multe partide socialiste din Austro-

Ungaria, cari alături de noi au cerut și cer deslegarea dreaptă a chestiunii naționalităților.

Astăzi, când noi Românii — ca și celalalte neamuri subjugate — ne-am convins definitiv, că nouă ca Români nu ne mai e posibilă existența în cadrele statului austro-ungar, noi cari în limbă, în cultură, în structura socială și în întreaga ființa noastră etnică și politică formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celalalte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voință nestrămutată încorporarea noastră la România liberă, pentru a forma împreună cu ea un singur stat național românesc, pe care îl vom zidi pe bazele celei mai înaintate democrații. Pentru acest ideal ne punem în cumpănă tot ce avem, viața și averea noastră, femeile și copiii noștri, viața și fericirea urmașilor noștri. Și nu ne vom opri, până ce nu vom învinge, ori vom pieri.

A fost o vreme, când ne-am fi mulțumit, siliți de împrejurări grele, și numai cu o „autonomie națională“, cu toate că o autonomie are îndreptățire de a fi numai pentru minorități, pe când în Austro-Ungaria noi suntem majoritatea: națiunile nemaghiare și negermane.

Dar ne-am convins, că în cadrele statului Austro-Ungar, orice concesiune orice legi, fie cât de drepte, orice garanții s'ar da, ori cât de serioase s'ar părea, vor fi tot minciuni, cari vor fi călcate în prima zi. Căci ar trebui înainte de toate să se schimbe firea celor două neamuri stăpânitoare, pentru ca ele să renunțe la visurile lor de hegemonie absolută și de imperialism. Aceasta însă nu se va putea întâmpla până ce vor avea în mână puterea de stat cu tot aparatul ei de armată, jandarmi, administrație și justiție, până ce vor avea la spatele lor militarismul și imperialismul german. Nu este țară, unde să existe atâtea legi, atât naționale cât și sociale, cari să fie călcate cu atâta ușurință, și cinism, ca acolo. Legi frumoase s'au adus destule, cari au servit de paradă în fața democrațiilor străine, dar cari nici când nu s'au aplicat, ci totdeauna au fost eludate, în favorul națiunilor stăpânitoare și al aristocrației lor de sânge și bani.

Cerem deci încorporarea noastră la România, în numele dreptului fiecărei națiuni capabile de viață și în stare de a-și hotări singură soarta, de a-și alege singură statul și forma prin care voiește să se guverneze. În numele simțimentelor noastre adânc democratice apelăm pentru împlinirea acestui fundamental postulat al democrației mai ales la sprijinul tinerei democrații rusești. Cu atât mai mult, că această tânără democrație în cele din urmă zile ale ei, prin cuvântul autorizat atât al sfatului deputaților, soldaților și lucrătorilor, în apelul lor către democrația lumii întregi, cât și prin al guvernului provizoriu în manifestul lui din 27 Martie, a recunoscut sărbătorește dreptul națiunilor, de a-și hotări singure soarta, fapt pentru care îi exprimăm adâncă noastră recunoștință.

Cu atât mai mult, că această democrație prin aceleași organe ale ei a pus prima în practică acest principiu, prin declararea independenței statului polon și unirii tuturor Polonilor în un singur stat în cadrele hotarelor etnografice ale acestora.

Suntem adânc convinși că în același mod echitabil va fi deslegată și chestia românească, ca și a celalalte națiuni subjugate din Austro-Ungaria. Căci această monarhie austro-ungară nu e altceva, decât un conglomerat de țări răpitate prin forța brutală fără consimțământul națiunilor ce le subjugă, decât ura ce-o simt față de ele ură, care va înceta numai odată cu căderea granițelor actuale.

Desmembrarea Austro-Ungariei ar însemna repararea, în numele democrației a marelui nedreptăți istorice, ce s'a

făcut popoarelor, prin încătușarea lor de un tron sângeros și de o împărăție fără lege. Iar nedesmembrarea ei ar însemna că democrația recunoaște atotputernicia forței brutale și că sancționează un trecut absolutist și feudal.

Și dacă pentru Polonia înviață s'a admis desmembrarea Austro-Ungariei și Germaniei, tot atât de categoric e imperativul acestei desmembrări în fața democrației când e vorba de atâtea popoare naționale conștente și dornice de viață independentă. Suntem adânc convinși, că în acest sens a înțeles și democrația rusească ideia de „autodeterminare” din chemarea ei, solidară și în aceste privințe cu democrația cea mai înaintată a Franței, Angliei și Italiei, precum și cu a Americii exprimată prin glasul autorizat al generosului ei președinte, Wilson.

Soarta noastră viitoare nu o poate hotărî în granițele actuale un plebiscit. Teoreticește acesta ar fi îndreptățit numai dacă nu ne-ar mărgini să hotărîm chestiuni ce ni se impune, ci ne-ar da deplină libertate să ne alegem noi însine acele idei și teze pe cari voim să le hotărîm. În practică se poate oare închidui un plebiscit între națiunile subjugate până ce vor exista cadrele existente ale monarhiei, până ce națiunile dominante vor putea dispune de tot aparatul puterii de stat? Dar aceasta ar însemna teroare, nu plebiscit; aceasta ar însemna renunțarea la orice aspirațiuni, ori moartea. Se poate închidui oare în astfel de împrejurări, astfel de garanți, cari să nu fie călcate și eludate?

Avem dovezi foarte recente chiar despre felul cum se înțelege acolo exprimarea liberei convingeri. Numai în anul acesta au fost executați peste 400 fruntași ai neamului nostru, iar câteva mii au fost aruncați în temniță, averile lor confiscate. Și aceasta numai pentru bănueli și pentru că nu au voit să iscălească declarații de loialitate față de Habsburgi. Spre rușinea lui, statul unguresc a întrebuițat de agent pentru acest scop pe trădătorul de mult excomunicat de tot neamul românesc pe metropolitul impus de ei și nu voit de noi, Vasile Mangra. Prin amenințări și teroare a stors și aderarea unei părți a clerului nostru, mai ales înalt, care însuși încă în 1913, declarase în casa magnaților din Budapesta, că nu el reprezintă voiața poporului român și partidul național.

Și au găsit și unii pe cari eram deprinși să-i vedem în fruntea luptelor noastre pentru națiune și libertate și cari puși între alternative: lașitate sau moarte, durere, au ales o pe cea dintâiu, renegându-și prin aceasta tot trecutul lor, desmițându-și toată viața lor politică de mai înainte.

Protestăm energic și în fața lumii întregi, ca acele declarații să fie considerate părerea și voiața neamului românesc din Austro-Ungaria.

Acea părere nu o exprimă lașii, ci o exprimă istoria, aceasta vorbește mai lămurit și înlocuiește orice plebiscit. — Vădit istoria întregii noastre vieți politice, începând cu ivirea Ungurilor în Europa, o exprimă răscoalele nenumărate ale țaranilor noștri în contra asupritorilor lor de pământ, lege și limbă, o exprimă revoluția noastră din 1848 cu miile ei de martiri și eroi. O exprimă programele politice și sociale, ce le-am profesat în viață prin fapte, în scris și cu vorba, în parlament și în străinătate. O exprimă acei condamnați politici, cari au umplut închisorile justiției ungurești (Siberia noastră). (Numai în Ungaria în deceniul până la 1908 au fost condamnați, după o statistică necompletă 483 de inși la 123 de ani plus amende de 150 mii de coroane). O exprimă acea mulțime fără nume o țaranilor cari sufăr și tac; acele mii de fericiți, cari au putut rupe coroanele din Carpați și s'au refugiat în România, unde au intrat în armată și

au luptat și au murit împăcați cel puțin că nu mor pentru un popor ce i-a disprețuit și urât numai, ci pentru un ideal. O exprimă acele sute de spânzurați și împușcați, acele mii de noi condamnați, cari nu și-au trădat idealul de frica baionetei.

În sfârșit o exprimăm noi, foștii prizonieri de războiu, cari îndată ce ni-s'a dat puțința, am venit de bună voie la luptă și la moarte. Noi, ofițerii aproape în totalitate aici, precum și zecile de mii de soldați acasă țărani și lucrători, fără multă carte, dar conștii de datoria lor națională, noi, care ne oferim brațul și sângele nostru tânăr și generos pentru întruparea idealului nostru. Sângele nostru nu se va vărsa înzădăr. Credem ferm, că între viitoarele state fericite naționale și democratice va fi și România tuturor Românilor.

Datoria fiecărei democrații adevărate va fi să ne apere și pe noi, ca și pe toate popoarele subjugate în interesul chiar al democrației.

Darnița în 13—25 Aprilie 1917.

Ecoul stărnit de acest memoriu fu foarte mare în întregă lumea diplomatică. Jurnalul „România,” Nr. 100 din 14 Maiu 1917, lași, care asemenea publică memoriul împreună cu toate iscăliturile, îl numește: „*cel mai important document politic, prin care vorbește Ardeaul adevărat, zecile de mii de soldați cari cer să se jertfească pentru pământul lor.*”

* * *

O a doua acțiune diplomatică — aproape tot atât de importantă ca aceasta, — s'a întreprins de către voluntarii români din Siberia în toamna anului 1918, înainte de încheierea armistițiului.

Împăratul Carol IV al Austro-Ungariei văzând cum războiul se pierde în chip inevitabil și „popoarele sale iubite” în curând au să-l părăsească, publică vestitul său Manifest către ele, în care le provoacă să-i facă o declarație de... dragoste. Românii voluntari din Rusia pe aceste timpuri se contopiră cu România strivită sub călcăiele lui Mackensen, sau se refugiaseră prin stepele imense ale Rusiei. Acasă în Ardeal, abia mai erau intelectuali. Cine să dea deci răspunsul cuvenit și liber aceluia Manifest?

Provedința, care nu ne părăsi, se îngriji, ca răspunsul să fie dat. Era pe acele vremuri în Celiabinsk o trupă de voluntari români, recrutați parte din foștii voluntari din Rusia, fugiți dinaintea armatei lui Mackensen, parte din lagărele de prizonieri de prin Siberia. Această organizație — numită al doilea Corp de voluntari români — stătea sub conducerea unui comitet național alés, care se compunea din trei membri; Dr Voicu Nițescu (actualul ministru al Ardealului), Dr Nicolae Nedelcu advocați, și Simion Gocan profesor. Intreaga organizație număra un efectiv de ca. 5000 oameni, între cari 100 ofițeri.

Comitetul național aflând din ziare despre manifestul împăratului Carol, ținu o adunare la care luară parte toți voluntarii, unde președintele Dl Nițescu, expunând pe scurt situația, ceti Răspunsul nostru la acel manifest, care nu era alt ceva, decât *respingerea categorică a propunerii împăratului de a mai sta în ori și ce formă sub sceptrul Habsburgilor declarația și mai categorică de a ne uni cu România sub stăpânirea Regelui Ferdinand I.*

Regret din suflet, că n'am la dispoziție acest răspuns, apărut atunci în „Gazeta Transilvaniei și Bucovinei”, care apărea atunci acolo în Celiabinsk. Durere, toți numerii din acea gazetă — de mare importanță isto-

rică — i am împrumutat fratelui Dr Petru Nemoian avocat în Timișoara, dela care apoi nu i-am mai primit înapoi ori ce am făcut. Dar îl au și alții de sigur. Desul, că acest răspuns a fost tradus în franțuzește și trimis tuturor consuliilor marilor puteri aliate și neutre afătoare în Siberia, s'a telegrafiat în scurt în America, Japonia și Franța așa în cât în câteva zile el încunjură pământul și la câteva zile apăru în gazetele din Siberia o știre primită prin telegrafia fără fir din Lyon, că „Românii voluntari adunați în Celiabinsk în numele întregului popor din Ardeal au răspuns manifestului împăratului Carol IV cu un categoric refuz.“

În scurt timp urmă armistițiul, se începură tratativele de pace la Paris și cele două memorii se aflau pe masa unde se hotări soarta viitoarei Români. Pe cel dintâiu îl prezentă prim-ministrul Ionel Brătianu, iar pe al doilea actualul ministru al Ardealului, dl. Dr Voicu Nițescu.

Rezultatul îl știm : *România Mare!*

Simion Gocan

președintele Uniunii foștilor voluntari desp. Bihor.

Triumful.

Dumnezeul îndurărilor s'a milostivit și a pus capăt suferințelor și jertfei de sânge nevinovat ce curgea de 5 ani vărsat de mâni sacrilege. Armata mântuirii, ce zăbovea nerăbdătoare la „linia de demarcație“ auzea glasurile noastre, cari cereau ajutor. La 16 Aprilie 1919 a primit ordin să elibereze pe frații, cari gemeau în robia morții. Și la 20 Aprilie, ziua Invierii Domnului, Duminica Paștilor, cu Cristos cel răstignit a înviat întreg neamul românesc. S'a făcut mântuirea noastră a celor sortiți periei.

La sfatul aliaților, marșul vertiginos al nebiruitelor armate române s'a oprit, pe un moment, la Tisa. Dușmanul de veacuri era alungat cu forța armelor de pe plaiurile, unde mai înainte cu o mie de ani se încuibase prin vicleșug și trădare. Căderea legendarului Gelu a deschis procesul robiei milenare a Ardealului sub stăpânirea arcașilor sălbatici ai lui Tuhutum. S'a împlinit visul cobitor din legenda lui Gelu, pe care acesta îl spusese fraților săi de arme, când veghia apărându și moșia în contra năvălirilor maghiare. Viziunea îi spunea :

„Ne va înfrânge mâna crudă
A neamului bogat în patimi,
Nepoții noștri multă vreme
Vor fi părtași numai de lacrimi ;
Iar codrii înfrățiți cu doina
În pacea nopților cernite,
Vor spune cerului calvarul
Nădejdelor neprihănite“.

(V. Stoicanea : „Visul lui Gelu“).

Dar calvarul s'a sfârșit prin înfrângerea Ungurilor la Tisa ; și procesul milenar s'a încheiat prin ocuparea Budapestei de către armatele române la 4 August 1919. Zi mare, zi de biruință, când jertfa și-a primit răsplata cuvenită, nedreptățile milenare au fost răsbunate și nă-

dejdiile curate s'au întrupat. Prin înfrângerea dușmanului de veacuri și ocuparea Budapestei de către trupele române „se întrupa aievea cel mai măreț vis pe care îndrăznise vreodată să și îl plăsmuiască o minte românească, revanșa cea mai strălucită pe care și-o putea lua un neam după o mie de ani de silă, batjocură și obidă“.

(C. Kirițescu : Istoria războiului pentru întregirea României 1916—1919, III. p. 488.

Doară nicăiri ca aici nu se vedește atât de limpede adevărul Scripturii, că pe cei trufași Dzeu îi umilește, iar celor smeriți le dă darul său. „Risipit-a pe cei mândri cu cugetul inimii lor ; pogorî-a pe cei puternici de pe scaune și a ridicat pe cei smeriți“ (Luc. I. 51—2. Căci „înaintea celor smeriți merge mărirea“ (Pilde'e 16, 45).

Așa a trimis D-zeu mărirea înaintea neamului nostru umilit și asuprit de toți dușmanii trufași și „bogați în patimi“ dar săraci în credință. Si ne-a învrednicit D-zeu pe noi cei asupriți și disprețuiți să risipim pe cei mândri și să pogorâm de pe scaune pe cei puternici. „Ceace nu fusese îngăduit marilor noștri prieteni, ne fusese nouă, celor mici și crud încercați. Englezii nu și-au putut plimba caii pe sub Poarta Brandenberghează a Berlinului și pe sub teii Unter den Linden. Francezii nu și-au putut face armele piramidă pe terasa castelului dela Sans-Souci, de unde spiritul lui Voitaire stăpânește ironic peste armura greoaie a Potsdamului prusac. Nici Italienii n'au izbândit să sfărâme cu paturile puștilor ipocrita maximă : justiția est regnorum fundamentum, înscrisă ca o ironie pe poarta Habsburgului vienez.“(Kirițescu, I. c. p. 490).

Am fost în gura morții, dar moartea nu ne-a putut înghiți : certându-ne ne-a certat Domnul, dar morții nu ne-a dat, — vorba Scripturii — ci ni s'a făcut dreptate și ne am recâștigat moșia, ce-i drept, pe preț de sânge prin gertfirea vieții a lor sute de mii de moșneni.

Cuvine-se dar, în aceste clipe de aducere aminte, ca toată suflarea românească să preamărească pe Domnul și să strige cu un mare bărbat al neamului : „Glorie ție, D-zeule atotputernic, care dai și tragi viața popoarelor, care ți-ai ascuns puterea și mila ta deasupra poporului tău, spre a o arăta la timpul său și mai mare și mai îndurătoare. Glorie ție, care ne-ai aplecat până la marg'nile cele întunecate ale peric'unii, spre a ne ridica într'o zi prin nebiruita-ți putere la înălțimea națiunilor ce luminează și conduc neamul omenesc pe căile fericirii.“ (I. C Brătianu : Scrieri și cuvântări, I. p. 158).

Nif.

Aviz.

Rugăm pe toți On. intele tuali români cari au primit aviz despre cartea : „Triumful Papalității“, trad. de Soc. „Sf. Ioan Gură de Aur“, să binevoiască a ni-l retrimite de urgență ca să putem începe tipărirea cărții. — Soc. „Sf. Ioan Gură de Aur“.

„Mărire Ție Celui ce ne-ai arătat nouă lumina!”

Dumnezeul veacurilor și al neamurilor, care toate le stăpânește și le cârmuește, întru înțelepciunea sa și amăsurat scopurilor sale nepătrunse, din vița nobilă latină suprapusă viței tenace și rezistente dacică, în decursul veacurilor a scos la iveală și a format, a încheșat un popor nou pe pământ, pe poporul român, pe care așezându-l în extremul orient al Europei, l-a înzestrat cu calitățile fundamentale ale ambelor vițe, din cari l-a format și l-a alcătuit cu blândeța, inteligența și noblețea sufletului latin și cu tenacitatea și rezistența sufletului dacic. Grație acestor calități alese, poporul român a supraviețuit năvălirile popoarelor barbare, cari atâte alte popoare au nimicit în calea lor cutropitoare și grație mai ales rezistenței sale, aproape fără păreche în istorie, nu l-au putut nimici rici jugul, nici asuprirea popoarelor mai norocoase, instalate în state pe pământul strămoșesc al poporului român, până ce a sosit momentul justiției istorice, ceea ce nu e altceva, decât dreptatea divină, care se manifestează adeseori până la evidență în viața indivizilor și a popoarelor deopotrivă. În virtutea acestei dreptăți poporul român a scuturat jugul tuturor popoarelor împilătoare și s'a făcut singur stăpân peste pământul strămoșilor săi, unind toate frânturile aceluia într'o țară mare și frumoasă, în România noastră de azi.

Această unire a neamului întreg românesc într'o țară, această o sărbătorim noi azi

În această unire actul cel mai strălucit îl formează fără îndoială ziua de 1 Dec. a. 1918, unirea cu țara mamă a frumosului nostru Ardeal, care ca provincie istorică romană-vechea Dacie Traiană — ca masă compactă și mai curat element latin, cu suflet mai elevat și materialicește mai bogat, formează perla României unite.

1 Dec. 1918! Zi scrisă cu litere de aur în istoria neamului nostru! Cine a văzut, a trăit clipele acelei zile, când la Alba-Iulia s'a decretat Unirea în fața și între uralele de bucurie, de extază alor sute de mii de reprezentanți ai neamului românesc din Ardeal și de pretutindeni, — momentul acela, când frumosul tricolor al Ardealului s'a plecat și s'a unit cu falnicul tricolor al țării mame, până aci ambele cu aceleași colori, dar cu direcția lor transversă formând parcă semnul crucii și simbolizând suferințele ambelor părți și ale întreg neamului, iar acum tricolorul Ardealului se pleacă cu colorile sale dealungul tricolorului țării mame și le pot-ivește și le unește cu ale aceluia spre a-i mări splendoarea și a forma un singur tricolor mareț, comun, simbolul tărie unite, — aceste momente din 1 Dec. 1918 dela Alba-Iulia nu se mai pot uita nici odată. Zece ani trecură dela această zi măreața, în care s'a pus te-

melia noului stat român și gloriei întreg neamului românesc.

Dar oare ce s'a clădit de atunci pe această temelie? Să spunem adevărul: s'a clădit mult și totuș relativ foarte puțin! Mult, căci s'a dat țării unite o formă de stat unitar: prin încoronarea gloriosului rege *Ferdinand*, primul rege al României întregite și al tuturor Românilor, al cărui urmaș de prezinte este micul rege *Mihai*, cel mai mare timbol al unității țării, prin votarea legii fundamentale sau *constituției* țării, — prin care țara se poate desvolta mai de parte în mod unitar, — și prin *unic guvern* al țării întregi ca organ al conducerii unitare pe toate terenele. Iar prin legile aduse până acuma s'a afirmat caracterul statului nostru de stat unitar *național român*. Acuma s'a început și o *purificare* a moravurilor vieții noastre publice, a cărei lipsă amenința aproape cu dezastru. Cine ar putea nega că între împrejurările date a produce și atâta n'a fost lucru ușor! Deci s'a făcut mult, căci s'au pus condițiunile fundamentale ale dezvoltării unitare pe toate terenele. Și totuș relativ s'a făcut încă foarte puțin, căci unirea teritorială și formală, nu ne dă încă și unirea și încheșarea sufletelor frățești de pretotindeni, condiția cea mai esențială a propășirii, a consolidării depline a țării și a neamului nostru. — Înțelepciunea bărbaților români de stat și vitejia soldatului român au zdrobit granița Carpaților naturali, cari ne-au despărțit până acuma frate de frate, dară neînțelegerile și luptele politice de partide au ridicat între sufletele frățești carpați noi artificiali, mai primejdioși decât cei naturali, punând granițe între sufletele, cari ar trebui să fie unile și animate de același ideal, de aceleași aspirații românești și creștinești. Acești carpați noi trebuie să-i zdrobim, reintronând în sufletele frățești încrederea și dragostea reciprocă, această putere de coeziune a sufletelor, care precum în natură coeziunea fizică din măruntele firicele de nisip formează stâncă, va face ca din sufletele frățești ale fiilor neamului nostru să se formeze o stâncă puternică de granit, de care se vor risipi toate valurile protivnice. Atunci ne vom putea numai desvolta și cultiva, vom înainta nu numai santinelă, ci far luminător al culturii, al civilizației *apusene creștine*, aici în orientul Europei. Eu așa cred, că această este menirea mai înaltă a neamului nostru, acest scop îl are Dumnezeu cu neamul românesc, pe care în mod providențial l-a format, l-a susținut, l-a condus, l-a apărut și în urmă l-a unit într'o țară liberă, și dăruită cu frumusețe și bogății naturale ca doară nici una altă în lume.

Viitorul neamului nostru dela aceea depinde deci, că vom înțelege noi ca popor chemarea divină și vom servi scopurile lui Dumnezeu, care înalță popoarele și neamurile, cari servesc scopurile lui,

dar totatunci — precum dovedește istoria — le umilește pe cele fudule și le risipește pe cele inutile, ori cari i se împotrivesc lui. Deaceea noaună tuturor, ne revine datoria, ca ținând la credința în Dumnezeu, care ne-a susținut și până acuma și la legi'e lui morale, prin muncă cinstită, fiecare la locul său și lăpădând certele și neînțelegerile dintre noi și păzind dragostea frățească, cea mai mare tărie a unui neam, să servim cu toții cinstea neamului, înălțarea țării, binele obșteșc, și prin toate voia și mărirea lui Dzău, căruia în prima linie avem să-i mulțumim tot ce avem și tot ce suntem și până acuma, căci mai ales noi Românii cu tot dreptul putem mănturisi cu cuvintele Scripturei, că: „Toate printr'insul s'au făcut, și fără Dănsul nimic nu s'a făcut, ce s'a făcut.” El a dat lumină și înțelepciune conducătorilor neamului nostru, El a dat tărie brațelor și curaj în piepturile soldaților noștri, cari s'au jertfit pentru idealul național, El a confundat fudulia împilatorilor noștri și în urmă El a făcut, că după noaptea lungă a robiei și a spintecării noastre sub patru stăpâniri streine, să ne răsară lumina și ziua libertății și a unirii noastre într'o țară. De aceea azi, când sărbătorim efectele darurilor și binefacerilor sale către noi, către neamul nostru, mulțumindu-l din inima strigăm Domnului: „Mărire Ție Celui ce ne-ai arătat nouă lumina!”

Petru Tămăian,
canonic.

BIBLIOGRAFIE.

Orientalia Christiana, vol. XIV. Nr. 51, Martie—Aprilie 1929. Aduce un interesant studiu asupra islamismului: *L'islam naissant*. Notes psychologiques.

Irenikon, 1 Ianuarie-Februarie 1929, cu următorul cuprins: Mgr. I. Schyrgens: *Paroles Pontificales*; Dom Franco de Wyels:

Autour d'un Programme; D. Theodore Belpaire: *Lettres du Mont Athos*; Clarence Aug. Manning: *La Religion et les Soviets*; D. G. A. de Lillienfeld: *Le Cardinal Pitra*; D. D. A. *Une heureuse découverte*; *Les ordinations dans le rite byzantin*; *Chronique*; *Revue des Revues*; *Bibliographie*.

Dr Grigorie Gh. Comșa, Episcopul Aradului: „Credința, Morala și Neamul.” Cuvântări și articoli pentru diferite ocaziuni. Tip. diecezană, Arad 1929 88 pag. Se poate căpăta la Librăria Pavel Suru, București și Librăria diecezană din Arad Prețul 60 Lei, plus 12 Lei porto poștal.

POȘTA REDACȚIEI.

Aniod, Beluș. Primit cu mulțumită. Va urma.

Pr. H. Gr. D. C. Cernica—Ilfov. Cadrele restrinse ale revistei noastre nu ne permit publicarea poeziilor. Dar așteptăm volumul ce va apare. Poezia psalmilor este atât de înălțătoare. Publicăm mai bucurosi scurți articoli de actualitate. Scrieți numai pe una pagină, căci ne fac mizerii la tipografie.

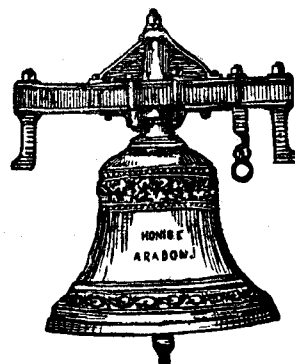
HÖNIG FRIDERIC ARAD

Cea mai veche și mai mare turnătorie de clopote din România.

Fondată la anul 1840.

La comandă fabrică clopote de orice mărime și cel mai curat bronz pe ru clopote pelângă gar țărănească și cu prefixar a precisă a tonurilor. Invenție proprie licențiată.

Rechizite și scaune de fer pentru clopote. Motoare electrice pentru clopotit. — Condițiuni avantajoase de plată.

Pregătesc iconostase cu icoane în stil bizantin și apusean executate în modul cel mai artistic, precum și tot felul de picturi pentru biserici și icoane în orice mărime; Renovez iconostase vechi și auresc în aur veritabil; întreprind toate renovările în legătură cu pictura internă în cele mai avantajoase condițiuni.

La cerere mă prezint la fața locului cu planuri și desene.

Atelier bine asortat cu tot felul de icoane gata.

IOAN BOGDAN

pictor bisericesc.

Oradea, Str. Nogall Nr. 11.